

УДК 338.312

JEL classification: D24

Мартиненко В.П.*д. е. н., професор кафедри економіки і підприємництва КПІ ім. Ігоря**Сікорського***Легеза Н.В.***студент ФММ, КПІ ім. Ігоря Сікорського*

ОЦІНЮВАННЯ РІВНЯ ВИКОРИСТАННЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВА

В статті розглянуто питання оцінювання використання виробничого потенціалу промислового підприємства. Запропоновано перелік показників, розрахунок яких дозволить оцінити рівень використання промислово-виробничого персоналу, оборотних фондів, основних виробничих фондів та інформаційних ресурсів. Визначено три рівні виробничого потенціалу з відповідною характеристикою. Запропонована методика оцінювання виробничого потенціалу підприємства дасть змогу оцінити використання кожного з його елементів, що в подальшому дозволить ефективно управляти даним суб'єктом господарювання.

Ключові слова: виробничий потенціал; підприємство; промисловість; показники; елементи; оцінка; рівень; ресурси.

Постановка проблеми. В економіці України значна роль відводиться виробничому потенціалу підприємств, який характеризує максимально можливий обсяг виробництва продукції при повному та ефективному використанні всіх наявних ресурсів. Слід зазначити, що промислові підприємства держави працюють у нестійкому ринковому середовищі, яке негативно впливає на ефективність виробництва. Крім того, для більшості суб'єктів господарювання характерна висока ступінь зношеності активної частини основних виробничих фондів, що негативно позначається на продуктивності праці, якості продукції, що випускається. При такій ситуації дуже важливо своєчасно і достовірно оцінити рівень використання виробничого потенціалу і напрацювати ефективну та результативну стратегію майбутнього розвитку промислового підприємства. У зв'язку з цим досить гостро постає питання про вибір інструментарію оцінки виробничого потенціалу, використання якого дозволить досить оперативно виявити приховані резерви промислового підприємства з метою підвищення ефективності його діяльності. Відповідно, вивчення оцінювання виробничого потенціалу, яке направлене на пошук шляхів ефективнішого його використання, стає все більш актуальним і сама ця проблема набуває народногосподарського значення.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Окремі аспекти проблеми ефективного використання виробничого потенціалу розглядаються в

роботах зарубіжних та вітчизняних вчених, таких як З. Ковачев, С. Головний, А. Анчишкін, Л. Сосненко, В. Василенко, А. Аганбегян, А. Семенов, Б. Плишевський, Г. Сорокін, Н. Хрущ, Ю. Донец, О. Федонін, І. Рєпіна, О. Олексик та ін. Але незважаючи на велику кількість публікацій стосовно даного питання, теоретичні та практичні дослідження вчених в основному стосуються місця і ролі виробничого потенціалу у виробництві. На даний час залишаються недостатньо вивченими і висвітленими вченими питання, пов'язані саме з оцінкою виробничого потенціалу підприємства.

Мета даного наукового дослідження – визначити основні показники для проведення ефективної оцінки рівня використання виробничого потенціалу на підприємствах.

Виклад основного матеріалу. Оскільки виробничий потенціал підприємства являє собою складну систему, то рівень ефективного використання його основних елементів можна визначити, керуючись загальними засадами економічного аналізу співвідношення результату й витрат.

У підсумку сукупний потенціал підприємства визначає його технічний рівень, його конкурентоздатність на ринках. Тому в умовах прискорюваних темпів науково-технічного прогресу й поглиблення міжнародного поділу праці як основний вимірник кінцевого результату функціонування виробничого потенціалу підприємства варто вважати обсяг поставок конкурентоздатної продукції відповідно до господарських договорів [1].

Система оцінювання рівня використання виробничого потенціалу повинна вирішувати наступні завдання: виявлення проектної, ефективної, реальної потужності в натуральних і вартісних вимірниках з урахуванням факторів впливу, рівня компетентності обслуговуючого персоналу, виявлення «вузьких місць» і визначення витрат на їх «розширення»; пошук оптимальних варіантів завантаження. Крім того, значення виробничих потенціалів підприємств необхідні для виявлення витрат виробничих ресурсів, потрібних для оптимізації народногосподарських або галузевих темпів і пропорцій розвитку інвестиційної політики.

На нашу думку, для ефективного вивчення даного питання потрібно визначити поняття «виробничий потенціал». Багато науковців дають визначення виробничого потенціалу по-різному. Так російський вчений Самуокін Л. І. вважає – виробничий потенціал важливо розглядати у взаємозв'язку з прийнятними в кожній суспільно-економічній формації відносинами у виробництві, що мають місце між певними робітниками та їх колективами, а також апаратом управління підприємства з приводу повного використання їхніх здібностей зі створення матеріальних благ і послуг [2]. Анчишкін О. І. визначав виробничий потенціал як набір ресурсів, які в процесі виробництва набувають форм чинників виробництва. Донець Ю.Ю. ототожнює поняття виробничого потенціалу з потужністю підприємства та дає наступне визначення виробничого потенціалу: «Максимально можливий годинний, добовий, річний, або віднесений до іншої прив'язаної до часових рамок одиниці кількості випуск продукції». Слід зазначити, що

термін має територіальний характер та поширюється на об'єднання виробництв, розташованих на певній території. Є. Лапін визначає потенціал, як «максимально можливий обсяг виробництва матеріальних благ та послуг в умовах, що забезпечують найбільш ефективно використання за часом і продуктивністю наявних економічних ресурсів». [1].

Кожен із підходів щодо визначення виробничого потенціалу має власні переваги та недоліки, тому не можна сказати який із них повною мірою описує структуру, можливості виробництва та шляхи його підвищення.

На нашу думку, узагальнюючи наведений вище матеріал, можна визначити виробничий потенціал підприємства як сукупність ресурсів, наданих в розпорядження підприємства для господарської діяльності.

Беручи до уваги напрацювання науковців, поняття «виробничий потенціал» поєднує різні ресурси: до них відносяться як виробничі фонди і потужності, так і кваліфіковані кадри, ресурси управління підприємством, науково-технічну інформацію [3]. Як правило, до складу виробничого потенціалу включають чотири види виробничих ресурсів (основні виробничі фонди, оборотні фонди, промислово – виробничий персонал та інформація), що вступають у взаємозв'язок з іншими видами потенціалів. Серед сукупності методів оцінювання виробничого потенціалу основним є оцінка його елементів.

Оцінка рівня використання кадрових ресурсів при оцінюванні рівня використання виробничого потенціалу здійснюється за показниками, наведеними в табл.1.

Оцінити рівень використання оборотних фондів при оцінюванні рівня використання виробничого потенціалу можна за допомогою показників, наведених в табл.2.

Оцінка рівня використання основних виробничих фондів в оцінюванні рівня використання виробничого потенціалу реалізовується за показниками, наведеними в табл.3.

Для оцінювання рівня використання інформаційних ресурсів на нашу думку доцільно використовувати показники, запропоновані вченими Сумського державного університету, що наведені в табл. 4.

Визначивши основні показники оцінювання рівня використання виробничого потенціалу на підприємстві, необхідно виділити рівні виробничого потенціалу. Як показало дослідження, для виробничого потенціалу характерні три рівні:

- високий рівень – підприємство знаходиться в стані абсолютної рівноваги по всіх складових у відповідності до всіх критеріїв оцінки;
- середній рівень – підприємство успішно функціонує в ринковому середовищі, але мають місце проблеми виробничого характеру, які долаються;
- низький рівень – наявність у підприємства хронічних порушень більшості параметрів всіх функціональних складових: проблеми із забезпеченням підприємства основними виробничими фондами, їх

оновленням, сировиною, матеріалами, трудовими ресурсами, неефективним їх використанням.

Таблиця 1

Основні показники оцінки рівня використання промислово-виробничого персоналу

Показники	Формула розрахунку	Характеристика
Коефіцієнт організації робочих місць	$K_{\text{орг. роб. місць}} = \frac{PM_{\text{п}}}{PM_{\text{з}}}$, де PM п. – кількість робочих місць згідно типового проекту, PM з. – загальна кількість робочих місць.	Використовується при оцінці відповідності типовим проектам наявної організації робочих місць у певному виробничому підрозділі підприємства
Коефіцієнт стабільності кадрів визначається	$K_{\text{ст. кадрів}} = \frac{ЧП}{ЧС}$, де ЧП – чисельність працівників постійна, ЧС – чисельність працівників середньоспискова.	Характеризує рівень стабільності кадрових змін на підприємстві.
Коефіцієнт плинності кадрів	$K_{\text{пл. к.}} = \frac{(Ч.в.б.+Чп.д.)}{СЧ}$, де Ч. в. б. – чисельність працівників, які звільнені за власним бажанням, Ч. п. д. – чисельність працівників, які звільнення за порушення дисципліни, СЧ – середньоблікова чисельність працівників.	Характеризує відсоток тих працівників, кого звільнили з підприємства за певний період часу.
Коефіцієнт відповідності професії працівника	$K_{\text{відп. проф.}} = \frac{R_{\text{ф}}}{R_{\text{р}}}$, де Rф – фактичний кваліфікаційний розряд працівника, Rр – необхідний розряд.	Показує відношення кваліфікованих працівників до роботи, яку вони виконують.
Коефіцієнт механізації та автоматизації виробництва	$K_{\text{механізації}} = \frac{Ч_{\text{м.п.}}}{Ч_{\text{заг}}}$, де Чм.п. – число робітників, які зайняті механізованою працею, Чзаг – загальна чисельність персоналу.	Характеризує рівень механізації виконуваних на підприємстві робіт.

Джерело: Складено автором

Таблиця 2

Основні показники оцінки рівня використання оборотних фондів

Показники	Формула розрахунку	Характеристика
Коефіцієнт оборотності активів	$K_{об. ак.} = \frac{ЧВ}{СА}$, де ЧВ – чиста виручка, СА – сума активів.	Відображає швидкість обороту сукупного капіталу підприємства і показує скільки разів за аналізований період відбувся повний цикл виробництва та реалізації продукції.
Коефіцієнт оборотності оборотних активів	$K_{об. об - н. ак.} = \frac{ЧВ}{ПА}$, де ЧВ – чиста виручка, ПА – поточні активи.	Характеризує розмір чистої виручки від реалізації продукції в розрахунку на одну гривню оборотного капіталу.
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості	$K_{об. деб. заб.} = \frac{ЧВ}{ДЗ}$, де ЧВ – чиста виручка, ДЗ – дебіторська заборгованість.	Характеризує в скільки разів за рік обернулися кошти вкладені в розрахунки.
Термін погашення дебіторської заборгованості	$T_{пог.} = \frac{365}{K_{об. деб. заб.}}$, де, К об.деб.заб. – коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості.	Доповнює коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості і характеризує термін за який підприємство зможе погасити дебіторську заборгованість.
Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	$K_{об. кред. заб.} = \frac{ЧВ}{КЗ}$, де ЧВ – чиста виручка, КЗ – середня сума кредиторської заборгованості.	Характеризує розширення або зменшення комерційного кредиту наданого підприємству, зростання даного коефіцієнта означає збільшення швидкості оплати, а зменшення – ріст покупок у кредит
Термін погашення кредиторської заборгованості	$T_{пог.} = \frac{365}{K_{об. кред. заб.}}$, де К об. кред. заб. – коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості	Доповнює коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості і характеризує термін за який підприємство зможе погасити кредиторську заборгованість
Коефіцієнт оборотності матеріальних запасів	$K_{об. мат. зап.} = \frac{Соб. РП}{ВЗ}$, де Соб. РП – собівартість реалізованої продукції, ВЗ – середня сума виробничих запасів	Характеризує число оборотів матеріальних запасів підприємства за аналізований період

Джерело: Складено автором

**Основні показники оцінки рівня використання основних
виробничих фондів**

Показники	Формула розрахунку	Характеристика
Коефіцієнт змінності роботи устаткування	$K_{\text{змін.}} = \frac{t_{\text{машинозмін}}}{n}$ де t – число відпрацьованих машинозмін протягом доби, n – загальна кількість обладнання.	Визначається як відношення суми машино-змін протягом доби до загального числа машин, або як відношення загальної кількості відпрацьованих обладнанням даного виду протягом дня верстатів – змін до кількості верстатів, що працювали в найбільшу зміну.
Коефіцієнт екстенсивного використання обладнання	$K_{\text{екст.}} = \frac{t_{\text{ф}}}{t_{\text{н}}}$ де, $t_{\text{ф}}$ – фактичний час роботи обладнання, $t_{\text{н}}$ – нормативний час роботи обладнання.	Характеризує рівень використання обладнання на основі фактичного та нормативного часу його роботи.
Коефіцієнт інтенсивного використання обладнання	$K_{\text{інт.}} = \frac{P_{\text{ф}}}{P_{\text{н}}}$ де $P_{\text{ф}}$ – фактична виробка продукції на підприємстві, $P_{\text{н}}$ – нормативна виробка продукції на підприємстві і визначається на підставі паспортних даних обладнання.	Показує, як використовується обладнання підприємства за виробничою потужністю. Знаходиться даний коефіцієнт як відношення фактичного обсягу випуску товарної продукції до виробничої потужності обладнання складального цеху.
Коефіцієнт інтегрального використання устаткування	$K_{\text{інтег.}} = K_{\text{інт.}} * K_{\text{екст.}}$	Характеризує використання виробничого обладнання відразу і за часом і за потужністю.
Фондоозброєність	$\Phi - \text{сть} = \frac{F_{\text{с.р.}}}{C_{\text{с.р.}}}$ де $F_{\text{с.р.}}$ – середньорічна вартість основних виробничих фондів, $C_{\text{с.р.}}$ – середньооблікова чисельність персоналу.	Показує скільки на 1 працівника припадає виробничих фондів.
Коефіцієнт прогресивності устаткування	$K_{\text{прог.}} = \frac{n_{\text{п.у}}}{n_{\text{з.}}}$ де $n_{\text{п.у}}$ – прогресивна кількість встановленого устаткування, $n_{\text{з.}}$ – загальна кількість устаткування.	Характеризує частину устаткування яке вважається прогресивним на підприємстві до загальної кількості устаткування.
Фондовіддача	$\Phi - \text{ча} = \frac{V_{\text{П}}}{F_{\text{с.р.}}}$ де, $V_{\text{П}}$ – обсяг валової продукції, $F_{\text{с.р.}}$ – середньорічна вартість основних виробничих фондів	Показує скільки на 1 грн випущеної продукції припадає виробничих фондів

Джерело: Складено автором

Таблиця 4

Основні показники оцінки рівня використання інформаційних ресурсів

Показники	Формула розрахунку	Характеристика
Коефіцієнт повноти інформації	$K_{п.інф.} = \frac{I_p}{I_n},$ де I_p – інформація, яка є в розпорядженні підприємства, I_n – обсяг інформації який необхідний для ухвалення рішень.	Характеризує обсяг доступної інформації на підприємстві для ухвалення рішень.
Коефіцієнт суперечності інформації	$K_{с.інф.} = \frac{K_{нс}}{K_{нср}},$ де $K_{нс}$ – кількість незалежних свідочств на користь ухвалення рішення, $K_{нср}$ – кількість незалежних свідочств у сумарному обсязі релевантної інформації.	Характеризує обсяг релевантної інформації при прийнятті рішень на підприємстві
Коефіцієнт точності інформації	$K_{т.інф.} = \frac{K_p}{K_z},$ де K_p – обсяг релевантної інформації, K_z – загальний обсяг інформації, яка є в розпорядженні.	Характеризує обсяг правдивої інформації, яка використовується для прийняття рішень.
Гранична вартість інформації	$ГВ = \frac{ОРп}{ОРн},$ де $ОРп$ – очіуваний результат в умовах повної інформації, грн., $ОРн$ – очіуваний результат в умовах неповної інформації, грн.	Характеризує вартість інформації, яку підприємство повинне заплатити за відповідний ресурс.

Джерело [5]

Вищезазначені рівні виробничого потенціалу визначаються залежно від значень представлених в таблицях показників. Запропонована методика оцінювання рівня використання виробничого потенціалу підприємства дасть змогу оцінити використання кожного з його елементів що в подальшому дозволить ефективно управляти виробничим потенціалом підприємства.

Висновки. Таким чином, наведена в даній статті система оцінки базується на основних показниках виробничого потенціалу промислового підприємства, охоплюючи всі напрямки його діяльності. Розрахунок визначених показників, залежно від їх значень, дозволить наглядно продемонструвати існуючі проблеми і недоліки в діяльності підприємства. Варто відмітити, що за допомогою даної системи оцінки можна в досить короткі терміни визначити рівень виробничого потенціалу і прийняти відповідне управлінське рішення стосовно подальшого розвитку підприємства.

Підводячи підсумок, необхідно відзначити, що проблема оцінювання рівня використання виробничого потенціалу вельми важлива як в теоретичному, так і практичному плані. Знання виробничих потенціалів підприємств дозволяє визначити сумарний потенціал галузі і народного господарства, створює основу для забезпечення зв'язаності суміжних підприємств і виробництв.

Доречно відмітити, що результати даного дослідження можуть використовуватися в роботах аспірантів, студентів-магістрів та інших науковців для поглиблення знань категорії «виробничий потенціал».

Список використаних джерел

1. Болюх М. А. Економічний аналіз / М. А. Болюх, В. З. Бурчевський, М. І. Горбатюк // – Київ: Навчальний посібник КНЕУ, 2009. – 540 с.
2. Ванькович Д. В. Удосконалення системи управління фінансовими ресурсами промислових підприємств / Д. В. Ванькович // – К. : Фінанси України. – 2013. № 7. – С. 44 – 50.
3. Володина О. А. Производственные ресурсы предприятия и эффективность их использования. / О. А. Володина // Пенза: Экономика предприятия. Издво. Пенз. гос. унта, – 2012. №12 – 60 с.
4. 4) Герасимчук З.В. Виробничий потенціал регіону: методика оцінки та механізми його нарощування / З.В. Герасимчук, Л.Л. Ковальська // Луцьк: ЛДТУ, 2003. – 242 с.
5. Мельник Л.Г. Економіка інформації і інформаційні системи підприємств: Навчальний посібник / Л.Г. Мельник, С.Н. Ільяшенко, В.А. Касьяненко // Суми: «Університетська книга», 2004. – 400 с.

Мартынченко В.П.

*Д. э. н., профессор кафедры экономики и предпринимательства
КПИ им. Игоря Сикорского*

Легеза Н.В.

Студент ФММ, КПИ им. Игоря Сикорского

ОЦЕНКА УРОВНЯ ИСПОЛЬЗОВАНИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЯ

В статье рассмотрены вопросы оценки использования производственного потенциала промышленного предприятия. Предложен перечень показателей, расчет которых позволит оценить уровень использования промышленно-производственного персонала, оборотных фондов, основных производственных фондов и информационных ресурсов. Определены три уровня производственного потенциала соответствующей характеристикой. Предложенная методика оценки производственного потенциала предприятия позволит оценить использование каждого из его элементов, в дальнейшем позволит эффективно управлять данным предприятием.

Ключевые слова: производственный потенциал, предприятие, промышленность, показатели, элементы, оценка, уровень, ресурсы.

V.P. Martynenko

*Doctor of Economics, Professor, Department of Economics and Business
Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute*

N.V. Legeza

Student FMM, Igor Sikorsky Kyiv Polytechnic Institute

EVALUATION OF THE USE OF PRODUCTION POTENTIAL OF THE COMPANY

In the article the question of evaluation utilization of productive capacities of industrial enterprises. A list of indicators, the calculation of which is to assess the level of use of industrial personnel, working capital, fixed assets and information resources. Defined three levels of productive capacity with the appropriate characteristics. The technique of evaluating the production potential of the company will use to assess each of its elements in the future will effectively manage this entity.

Keywords: production capacity, the company, industry indicators, elements, score, level resources.

Мартиненко В.П.

5martynenko@ukr.net

Легеза Н.В.

nazar-legeza234@ukr.net